

UTSTÄLLNING I
NORDISKA MUSEET 1940

Kring den siste Riksdrotsen

I samband med den kungamaktens renässans, som kom att utmärka statsutvecklingen i Sverige under Gustaf III:s tid, genomfördes av regenten en hel rad betydande reformer inom förvaltningen. Stundom hade dessa utländ-

ska förebilder, men icke så sällan återgingo de på mot-
svarigheter under den svenska stormaktstiden. Som ett
led i Gustaf III:s reformprogram återupplivade han den
12 dec. 1787 riksdrotsvärdigheten för greve Carl Axel
Wachtmeister. Den trettioåriga greven var vid denna
tid redan en av rikets herrar, justitiekansler och serafimer-
ridhare; med värdigheten av »Svea rikets drotset» blev
han även överpresident i samtliga hovrätter. Redan på
1600-talet hade riksdrotsvärdigheten kommit att betrak-
tas såsom rikets främsta ämbetsställning och dess inne-
havare, män sådana som Magnus Brahe, Gabriel Gustafs-
son Oxenstierna, Per Brahe d. y. och Magnus Gabriel
De la Gardie, hade åtnjutit rang närmast de kungliga.
Denna höga rang var det, som berättigade greve Wacht-
meister till utomordentliga förmåner. Han var den för-
nämste i rådet och hans ställning markerades också i den
yttre pompa, som omgav honom.

Ceremonielet kring riksdrotsämbetet var en avbild av
hovets och det kopierades också med konungens goda
minne. Ur Kungl. husgerådskammarens förråd utkvitte-
rade riksdrotset »en audienshimmel av rött dammast med
ryggstycke, med tillhörige guldfransar och galoner,
samt en audiensfåtölj med lika dammast och förgyllt
träd». Under denna himmel satt han i sitt hem, när
han mottag besök å ämbetets vägnar. Tyvärr finnes
denna audienshimmel ej längre bevarad. Bruket var dock
icke ovanligt; många voro de ämbetsverk och statliga in-
stitutioner, som på samma sätt ur de kungliga förråden
erhöllo sådana audienshimlar. Vad som däremot var ena-
stående, var riksdrotsets rätt att omgiva sig med 12 stånd-
drabanter i sina egna vapenfärger. Visserligen hade adels-
männen ofta ett livré med sitt vapen invävt i banden.
Det var betjänter och kuskar i jackor efter tidens mod,
men därifrån till stånddrabanter var steget stort. Ko-
nungen hade på Stockholms slott i allmänhet 12 stånd-
drabanter under befäl av en kapten (korpral) och en
löjtnant eller vice korpral. Stånd-Drabante Corpsen hade

alltså bevarat en viss militär prägel, även om dess »Be-
klädning» finnes upptagen i samband med det övriga liv-
réet. Hela dess utrustning var synnerligen ålderdomlig
och bestod av axelkappor, s. k. flaxar, byxor, skinncyller,
hattar, handskar, vita strumpor och skor, till beväp-
ningen hörde gehäng med värjor och bardisaner. Alla dessa
plagg voro försedda med galoner och fransar på gehäng
och handskkragar. Jämför man dessa stånddrabanter med
de i museet utställda Wachtmeisterska stånddrabanterna,
finner man många likheter. Tyvärr saknas de ursprungliga
jackorna, vilka varit antingen skinncyller eller »gula klä-
desköllrar». Befälhavaren har flax av annat snitt och
denna liksom jacka och gehäng äro kantade med silkes-
vapenband, skärpet har frans i tre färger och byxorna
äro av det burgundiska snittet. Både befälhavaren och
de övriga stånddrabanterna skulle kring halsen bära en
bred krage av vitt tyg. Denna praktfulla och välbevarade
utrustning kan nu utställas kring den Wachtmeisterska
karossen tack vare välvilligt tillmötesgående av ägarin-
nan, grevinnan Anna Trolle-Wachtmeister på Årup. Det-
samma gäller om riksdrotsets egentliga livré, en äldre
form med en kort jacka och enkel väst, från 1780-
talet, samt en mellantyp med starkt sneddade skört från
något av de senaste åren på 1700-talet, och slutligen tre
röda frackar från 1800-talets början.

De av stånddrabanterna använda bardisanerna, vilka
äro tillverkade år 1654, voro ett lån från Klädkammaren
och återställdes dit år 1809 av riksdrotset Trolle-Wacht-
meister (med tillträddandet av fideikommisset Trolleberg
1808 följde Trolle-namnet). De äro nu utlånade av Kungl.
Livrustkammaren.

Till riksdagen 1792 fingo riksdrots, riksmarskalk och
rikskansler rätt att bära ceremonidräkter i vitt blommigt
siden, vilka voro kopior av den furstedräkt, som Gustaf
III själv bar i silvertyg. Senare fingo även övriga rikets
herrar rätt att bära dessa dräkter, vilka i allmänhet be-
kostades av Hovklädekammaren. Till riksdrotset Wacht-

meisters dräkt saknas gehäng och värja. Hans röda råds-herremantel med hermelinsbräm har blivit bevarad, men den tillhörande hatten tycks vara förkommen. Också denna dräkt bevaras på Ärup och har nu genom ägarinnans välvilja kunnat inlånas för studium.

Även den här utställda praktfulla ceremoni- eller statsvagnen, som den enligt dåtida språkbruk kallades, var ett ståndsmärke. Genom en förordning av den 15 oktober 1766 stadgades att i Stockholm endast vissa privilegierade personer, bland dem främst rikets herrar, ägde rätt att begagna hästfordon. För de högsta i samhället var ett fullt värdigt ekipage en absolut nödvändighet. Den Wachtmeisterska karossen är en så kallad kupé och har sittplatser endast i en riktning. Till hela sin karaktär var den redan på riksdrotsets tid ålderdomlig och är säkerligen tillverkad under den karolinska perioden. Den är emellertid försedd med initialer för Carl Axel Wachtmeister, vilken låtit måla om dörrarna på vagnen med sitt eget vapen och sitt eget emblem, bestående av riksrådshatt, ordenskedja m. m. Under denna målning kan man skönja Sparrevapnet och kanske har Wachtmeister fått denna klenod som arvegods, när han år 1780 gifte in sig i den friherrliga ätten Sparre. Till museet har vagnen redan för 30 år sedan kommit som gåva från det Trolle-Wachtmeisterska Ljungby.

Vid statsvälvningen 1809 avskaffades riksdrotsens ämbete, i det att flera av hans funktioner övertogs av den nytillkomne justitiestatsministern. Carl Axel Trolle-Wachtmeister, som avled året därpå, blev sålunda den siste innehavaren av denna förnämliga befattning med anor i svensk medeltid. För den ceremoniella prakt ifråga om dräkter, livréer och ekipage, varmed ännu den gustavianska tiden önskade omgiva de främsta representanterna för statsmakten, stodo 1800-talets svenskar också helt främmande. Riksdrotsämbetets avskaffande kom att sammanfalla med en kulturell omvälvning av genomgripande och högst påtaglig art.